

Regeringens proposition

1979/80: 7

om gymnasial utbildning för försvaret;

beslutad den 20 september 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

LARS DE GEER

Propositionens huvudsakliga innehåll

På grundval av försvarets gymnasieutrednings betänkande (Ds Fö 1978:2) Gymnasial utbildning för försvaret föreslås att den kompletterande utbildning i allmänna ämnen på gymnasial nivå som vissa yrkesofficersaspiranter och yrkesofficerare i den nya befälsordningen behöver genomgå för att få tillträde till grundläggande yrkesofficersutbildning resp. vidareutbildning inom officersyrket genomförs inom det allmänna skolväsendet.

Den kompletterande gymnasieutbildning i allmänna ämnen som i dag bedrivs främst vid försvarets gymnasieskola, arméns tekniska skola, arméns radar- och luftvärnsmekanikerskola, arméns stabs- och sambandsskola, Karlskrona örlogsskolor, instruktörsskolan vid Älvsborgs kustartilleriregemente, krigsflygskolan och flygvapnets Halmstadsskolor bör avvecklas successivt och upphöra helt med utgången av läsåret 1981/82 utom vid arméns tekniska skola och arméns stabs- och sambandsskola, där avvecklingsperioden bör utsträckas så att avvecklingen kan samordnas med skolornas utflyttning till Östersund. Försvarets gymnasieskola bör läggas ned den 1 juli 1982.

Inom det allmänna skolväsendet skall den kompletterande gymnasieutbildningen i första hand bedrivas på förbandsorterna. Utbildningen skall anordnas främst genom kommunal vuxenutbildning men även andra utbildningsformer kan komma att utnyttjas.

FÖRSVARSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-09-20

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Friggebo, Wirtén, Huss, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Cars, Gabriel Romanus, Tham och Bondestam.

Föredragande: statsrådet De Geer

Proposition om gymnasial utbildning för försvaret

1 Inledning

Försvaret anordnar sedan länge i egen regi utbildning i allmänna ämnen för personal som är eller avses bli anställd på aktiv stat. I dag genomförs sådan utbildning på gymnasial nivå främst vid försvarets gymnasieskola (FGS), arméns tekniska skola (ATS), arméns radar- och luftvärnsmekani-kerskola (RMS), arméns stabs- och sambandsskola (StabSbS), Karlskrona örlogsskolor (KÖS), instruktörsskolan vid Älvsborgs kustartilleriregemen-te (KA 4), förberedande fältflygarskolan, benämnd Herrevadsklostersko-lan (Hvks), vid krigsflygskolan (F 5) samt vid flygvapnets Halmstadssko-lor (F 14). En redogörelse för nuvarande organisation bör fogas till proto-kollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Riksrevisionsverket (RRV) har i skrivelse i mars 1973 till dåvarande che-fen för försvarsdepartementet föreslagit att den gymnasiala utbildningen inom försvaret omprövas. Förslaget bygger på en förvaltningsrevision av gymnasieutbildningen vid FGS, KÖS och Hvks. Av RRV:s skrivelse och försvarets skolnämnds yttrande över denna framgår att det finns flera skäl som talar för att försvarets särskilda gymnasieutbildning skall avvecklas.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för försvarsdepartementet i maj 1975 en sakkunnig¹ med uppdrag att utreda frågan om försvarets gymnasiala utbildning (Fö 1975:02). I direktiven till den sakkunnige konstateras att det allmänna skolväsendet numera kan ge den utbildning i allmänna ämnen som försvarets personal behöver. Vidare

¹Riksdagsledamoten Nils Erik Wååg

framhålls att nuvarande centralisering av försvarets gymnasieutbildning leder till omställningsproblem för de studerande och deras familjer. Även från kostnadssynpunkt finns det enligt direktiven skäl att överväga en avveckling av den särskilda gymnasieutbildningen inom försvaret.

Den sakkunnige fick i uppdrag att utreda möjligheterna att föra över hela eller delar av den gymnasiala utbildningen vid FGS, KÖS och Hvks till det allmänna utbildningsväsendet och att föreslå åtgärder och tidpunkter för en eventuell överföring. Av direktiven framgår vidare att den sakkunnige borde överväga vilken skolform som bäst kan tillgodose försvarets behov av gymnasial utbildning.

Den sakkunnige antog benämningen försvarets gymnasieutredning (FGU).

Vid 1977/78 års riksmöte beslöt riksdagen (FöU 1977/78:10, rskr 1977/78:179) efter förslag i prop. 1977/78:24 om en ny befälsordning för det militära försvaret. I propositionen konstaterar min företrädare att en stor del av yrkesofficersaspiranterna torde behöva komplettera sina kunskaper i allmänna ämnen för att uppfylla tillträdeskraven till officershögskolan. Kompletteringsutbildningen bör enligt propositionen anordnas så att den så långt möjligt kan anpassas till yrkesofficersutbildningen och så att den medför lägsta möjliga kostnader för staten. Inom ramen för dessa förutsättningar skall det allmänna utbildningsväsendets resurser utnyttjas i största möjliga utsträckning. Vidare konstateras att ytterligare krav på förkunskaper kan behöva ställas vid urval till vidareutbildning. Dessa krav bör formuleras så att de i princip knyter an till årskurs i ämnen i gymnasieskolan. Behovet av fullständiga gymnasiekurser i olika ämnen bör tillgodoses i första hand genom studier inom det allmänna utbildningsväsendet.

FGU avlämnade i juni 1978 betänkandet (Ds Fö 1978:2) Gymnasial utbildning för försvaret. En sammanfattning av utredningens överväganden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av överbefälhavaren (ÖB) efter hörande av chefen för armén (CA), chefen för marinen (CM) och chefen för flygvapnet (CFV) samt försvarets civilförvaltning (FCF), värnpliktsverket (VPV), försvarets rationaliseringsinstitut (FRI), försvarets brevskola (FBrevS), försvarets personalnämnd (FPN), försvarets skolenämnd (FSN), riksrevisionsverket (RRV), statens personalnämnd (SPN), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), länskolnämnderna i Gotlands, Blekinge, Skaraborgs, Jämtlands och Norrbottens län, Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S) och Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR). Överbefälhavaren har bifogat yttranden från CA, CM, CFV och FGS. Yttrande över betänkandet har dessutom inkommit från FGS. En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Allmänna synpunkter

FGU anser att det inte längre finns några skäl för försvaret att i egen regi bedriva kompletterande utbildning i allmänna ämnen på gymnasial nivå. Försvarets behov av sådan utbildning kan nämligen enligt utredningen tillgodoses inom det allmänna skolväsendet.

Ingen remissinstans har något att invända mot utredningens ståndpunkt i detta avseende. ÖB, CM och CFV förutsätter dock att utbildningen i allmänna ämnen kan anordnas inom det allmänna skolväsendet så att den både tidsmässigt och innehållsmässigt passar in i den militära utbildningen på ungefär samma sätt som i dag. UHÄ anser att de motiv som har legat bakom inrättandet av särskilda gymnasieskolor för försvaret har fallit bort genom den utveckling som har skett inom utbildningsområdet. Vidare konstaterar UHÄ att det innebär ett rationellare utnyttjande av samhällets resurser att tillgodose försvarets behov av gymnasieutbildning inom det allmänna skolväsendet. SÖ framhåller särskilt betydelsen av att blivande anställda inom försvaret inte isoleras från resten av samhället under utbildningstiden. SÖ anser att de utbildningsbehov som utredningen redovisar bör kunna tillgodoses inom berörda kommuners skolväsende.

Även jag ansluter mig till utredningens uppfattning att den kompletterande gymnasieutbildningen för yrkesofficerare och blivande yrkesofficerare bör bedrivas inom det allmänna skolväsendet. Som kompletterande gymnasieutbildning räknar jag då den utbildning i allmänna ämnen på gymnasienivå som krävs för tillträde till officershögskolan (etapp I), krigshögskolans allmänna kurs (etapp II) och militärhögskolans allmänna kurs (etapp III). Enligt min uppfattning är det olämpligt, bl.a. från ekonomisk synpunkt, att inom försvaret ha direkta motsvarigheter till sådan utbildning eller sådana kurser som finns inom det allmänna skolväsendet. Av rationaliseringsskäl bör försvarsmakten därför inte bedriva sådan utbildning i allmänna ämnen som utan olägenhet kan erhållas inom det allmänna skolväsendet. Orsaken till att försvaret på 1920-talet började att i egen regi ge kompletterande utbildning i allmänna ämnen var att det allmänna skolväsendet då inte kunde tillgodose försvarets behov av sådan utbildning. Det allmänna skolväsendet har numera en sådan kapacitet och en sådan geografisk spridning att det kan tillgodose ett varierat utbildningsbehov över hela landet.

Med denna utgångspunkt vill jag dock erinra om de synpunkter som i detta sammanhang har framförts av ÖB, CM och CFV. Den utbildning i allmänna ämnen som har getts inom försvaret har väl tillgodosett personalens behov av att vid rätt tidpunkt få kompletterande utbildning på kortast möjliga tid. Jag vill därför framhålla att en strävan måste vara att reformen inte skall innebära en försämring i dessa avseenden för försvarets personal i jämförelse med dagens system. Jag återkommer till denna fråga senare.

2.2 Avveckling av försvarets kompletterande utbildning i allmänna ämnen vid FGS, KÖS och Hvks

Utredningen föreslår att försvarets kompletterande utbildning i allmänna ämnen vid FGS, KÖS och Hvks avvecklas den 1 juli 1981.

Förslaget godtas i stort sett av remissinstanserna. ÖB och CM anser dock att underlaget för utredningens förslag om avveckling av utbildningen i allmänna ämnen vid marinens tekniska skola (MTS), som ingår i KÖS, är ofullständigt. De kan därför inte tillstyrka en avveckling av denna skola nu. CM anser att ett led i den tekniska utbildningen inte kan brytas ut utan att det får återverkningar på hela utbildningsgången för personal i teknisk tjänst. CM föreslår därför att utredningen kompletteras i fråga om MTS innan regeringen tar ställning.

Beträffande utredningens förslag till avvecklingstidpunkt anser flera remissinstanser att tiden fram till den 1 juli 1981 är alltför knapp. ÖB, CA, CM och CFV vill inte att skolorna avvecklas före den 1 juli 1983. TCO-S understryker däremot betydelsen av att förslagen genomförs enligt utredningens tidsplan som sammanfaller väl med införandet av den nya befälsordningen.

För egen del kan jag inte finna att frågan om avveckling av MTS behöver utredas ytterligare. Den utbildning som bedrivs vid skolan kan i stort sett ges inom det allmänna skolväsendet. Om någon del av utbildningsbehovet inte kan tillgodoses inom det allmänna skolväsendet får CM ta erforderlig hänsyn till detta när den militära utbildningen planeras. Jag anser därför att all kompletterande gymnasieutbildning i allmänna ämnen vid FGS, KÖS och Hvks bör avvecklas och föras över till det allmänna skolväsendet.

Beträffande avvecklingstidpunkten har jag förståelse för vissa remissinstansers önskemål om en längre avvecklingsperiod än den utredningen har föreslagit. En något längre period är enligt min mening motiverad med hänsyn både till den omplaceringsverksamhet som behövs för de anställda vid berörda skolor och till den planering som måste ske inom det allmänna skolväsendet för att det skall kunna ta emot de militära eleverna. Jag anser därför att försvarets kompletterande gymnasieutbildning i allmänna ämnen vid FGS, KÖS och Hvks bör avvecklas successivt så att den helt kan upphöra med utgången av läsåret 1981/82. Jag föreslår att FGS läggs ned den 1 juli 1982.

Yrkesofficersaspiranter i den nya befälsordningen som behöver komplettera allmänna ämnen i etapp I kommer för första gången att genomgå kompletterande utbildning under läsåret 1981/82. Jag anser att denna kompletterande utbildning redan fr.o.m detta läsår bör bedrivas inom det allmänna skolväsendet i enlighet med de principer som jag senare kommer att ange.

2.3 Avveckling av övrig kompletterande gymnasial utbildning inom försvarsmakten

Kompletterande gymnasial utbildning i allmänna ämnen förekommer även vid andra skolenheter inom försvarsmakten. FGU, som inte har haft i uppdrag att utreda denna utbildning, konstaterar att det kan finnas skäl att överväga en avveckling av den. Denna synpunkt får stöd av CM, CFV och FSN. Om försvarets gymnasieutbildning vid FGS, KÖS och Hvks avvecklas bör enligt CM den gymnasiala utbildningen vid instruktörsskolan vid KA 4 utredas. CFV menar att den gymnasiala utbildningen vid F 14 under samma förutsättningar bör föras över till det allmänna skolväsendet. Vidare anser CFV att flygförarnas utbildning i allmänna ämnen inte har behandlats av utredningen. FSN tycker att det är angeläget att också den civilmilitära personalen i teknisk tjänst i armén och flygvapnet får de allmänna ämnena i sin utbildning inordnade i den civila läroplanen och att utbildningen i dessa ämnen förs över till det allmänna skolväsendet. FRI ansluter sig där emot inte till utredningens uppfattning. Institutet menar att fördelarna med att utnyttja det allmänna skolväsendet för den aktuella utbildningen måste vägas mot riskerna för en bristande samordning och en ökad utbildningstid totalt sett.

För egen del finner jag det angeläget att all kompletterande gymnasial utbildning inom försvaret som är relaterad till läroplanen för gymnasieskolan och följaktligen kan ges inom det allmänna skolväsendet förs över dit. Sådan kompletterande utbildning meddelas, förutom vid FGS, KÖS och Hvks, vid instruktörsskolan vid KA 4 samt vid ATS, RMS, StabSbS och F 14. Jag anser därför att den kompletterande gymnasieutbildningen i allmänna ämnen vid de nämnda skolorna i princip bör avvecklas successivt och upphöra helt med utgången av läsåret 1981/82 utom vid ATS och StabSbS där avvecklingsperioden bör utsträckas så att avvecklingen kan samordnas med skolornas utflyttning till Östersund.

Vad beträffar flygförarnas kompletterande gymnasieutbildning i allmänna ämnen anser jag att även denna utbildning i princip bör föras över till det allmänna skolväsendet. Frågan bör dock närmare övervägas inom ramen för arbetet med att genomföra den nya befälsordningen.

I den mån kompletterande gymnasieutbildning i allmänna ämnen förekommer på andra ställen inom försvaret bör även denna utbildning successivt fram till den 1 juli 1982 föras över till det allmänna skolväsendet.

2.4 Studieort

FGU anser att den kompletterande gymnasieutbildningen bör förläggas till förbandsorterna, företrädesvis till förband inom den egna försvarsgrenen. Utredningen konstaterar att en samordning av utbildningen till vissa orter ibland kan bli nödvändig. Vidare föreslår FGU att försvarsgrenschef

skall kunna anvisa annan studieort, om det finns särskilda skäl av exempelvis ekonomisk eller social art.

Flertalet remissinstanser godtar utredningens förslag beträffande studieort. ÖB, CA och FGS anser att det är realistiskt att för etapp I räkna med en samordning till en eller flera orter per militärområde. Även CM och CFV menar att en viss samordning kan bli nödvändig. ÖB framhåller särskilt att alla möjligheter till samordning mellan försvarsgrenarna på studieorterna bör tas till vara. FGU:s förslag att försvarsgrenschef skall kunna anvisa annan studieort om särskilda skäl föreligger tillstyrks av SÖ och läns skolnämnden i Jämtlands län.

För egen del ansluter jag mig i princip till utredningens förslag när det gäller studieort. En samordning till en eller flera orter per militärområde skulle dock enligt min uppfattning motverka ett av de mest angelägna syftena med reformen – att åstadkomma ett system för komplettering i allmänna ämnen som tillgodoser den studerandes berättigade intresse av att i möjligaste mån få studera så nära sin hemort som möjligt. Nuvarande centralisering av försvarets gymnasieutbildning har ofta lett till omställningsproblem för de studerande och deras familjer. Jag vill därför särskilt framhålla vikten av att gymnasiestudierna förläggs till resp. förbandsort. Med en sådan lösning blir det också möjligt att tillgodose det viktiga behovet av en regelbunden och nära kontakt mellan förbandet – den blivande arbetsplatsen – och eleven. Endast undantagsvis bör en koncentration till vissa orter kunna godtas. Alla möjligheter till samordning mellan försvarsgrenarna på studieorterna bör däremot utnyttjas. Jag delar vidare FGU:s uppfattning att försvarsgrenschef efter ansökan av eleven skall kunna anvisa annan studieort, om det finns särskilda skäl.

2.5 Utbildningens anordnande inom det allmänna skolväsendet

FGU föreslår att kompletterande gymnasieutbildning i etapp I anordnas inom det allmänna skolväsendet som specialkurs inom gymnasieskolan, genom kommunal vuxenutbildning eller genom att den militära eleven är specialelev i gymnasieskolan. Vidare föreslår utredningen att i första hand kommunal vuxenutbildning skall komma i fråga för kompletterande gymnasieutbildning i etapperna II och III.

Vad beträffar etapp I förordar ÖB, CM och CFV alternativet med specialkurs för huvuddelen av eleverna. ÖB, CM, SÖ och Svenska kommunförbundet anser att alternativet specialelev bör kunna bli aktuellt endast i undantagsfall. SÖ framhåller att den normala vägen för vuxna – personer som är 18 år och äldre – att komplettera sina tidigare studier är att delta i kommunal vuxenutbildning. SÖ anser inte att det finns tillräckliga skäl för särskilda anordningar för yrkesofficerare och blivande yrkesofficerare. SÖ finner därför att utbildningen i första hand bör ske inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen även i etapp I. SÖ vill dock inte motsätta

sig att specialkurser anordnas inom gymnasieskolan om kurser inte kan organiseras i erforderlig utsträckning inom den kommunala vuxenutbildningen.

Ingen remissinstans har några invändningar mot förslaget att i första hand kommunal vuxenutbildning skall komma i fråga för etapperna II och III. FRI framhåller dock att i dessa etapper bör möjligheterna till distansundervisning, som är en kombination av korrespondensstudier och muntlig undervisning, uppmärksammas mer.

För egen del ansluter jag mig till SÖ:s uppfattning att resurserna för utbildning på gymnasial nivå inte bör splittras genom att parallell utbildning i onödan anordnas i en och samma kommun. Jag anser därför att den kompletterande gymnasieutbildningen i samtliga tre etapper i första hand bör anordnas genom kommunal vuxenutbildning.

I syfte att garantera de militära eleverna studieplatser föreslår utredningen att minimiantalet för påbörjande av kurs inom den kommunala vuxenutbildningen sänks på samma sätt som redan nu sker när elever med utbildningsbidrag och särskilt vuxenstöd deltar.

Förslaget tillstyrks av ÖB, CFV samt länsskolnämnderna i Gotlands, Blekinge, Skaraborgs och Norrbottens län. SÖ finner däremot inte anledning att tillstyrka förslaget. Enligt SÖ finns det inte några arbetsmarknadsmässiga eller sociala skäl för särskilda regler i detta avseende för de militära eleverna.

För egen del konstaterar jag att en överföring av utbildningen i allmänna ämnen inom försvaret till det allmänna skolväsendet kommer att medföra betydande omställnings- och planeringsproblem både för de militära utbildningsorganisationerna och det allmänna skolväsendet. Stora krav kommer att ställas på skolväsendet för att inte den tid som går åt för att ge yrkesofficersaspiranterna och yrkesofficerarna den komplettering som krävs i allmänna ämnen skall bli onödigt lång. Jag vill i detta sammanhang erinra om att vissa ekonomiska förmåner utgår i alla tre kompletteringsetapperna. Även från kostnadssynpunkt är det därför angeläget att kompletteringstiden blir så kort som möjligt. Jag kan emellertid inte finna att de militära eleverna skulle bli garanterade studieplatser om man genomför utredningens förslag att sänka minimiantalet för påbörjande av kurs när militära elever deltar i utbildningen. Åtgärden skulle dock kunna göra det möjligt att ge utbildning på vissa mindre förbandsorter, där det totala elevunderlaget ibland torde bli så litet att utbildning inte får påbörjas enligt gällande bestämmelser. Frågan om hur man skall tillgodose utbildningsbehovet på sådana orter bör enligt min mening prövas genom lämpliga åtgärder från fall till fall. Denna prövning ankommer det på regeringen att göra.

Om det visar sig oundgängligen nödvändigt att anlita annan utbildningsanordnare än den kommunala vuxenutbildningen för att tids- och innehållsmässigt kunna samordna den militära utbildningen och utbildningen i allmänna ämnen bör även detta prövas från fall till fall. Det ankommer på

SÖ och berörda militära myndigheter att göra denna prövning. Därvid bör särskilt möjligheten till distansundervisning beaktas.

2.6 Övrig utbildning på gymnasial nivå

Jag har hittills behandlat den kompletterande gymnasieutbildning som yrkesofficerare och blivande yrkesofficerare kan behöva gå igenom i de tre etapperna. Utöver denna utbildning kommer annan utbildning på gymnasial nivå att i viss utsträckning behöva ges till yrkesofficersaspiranterna och yrkesofficerarna. Jag tänker då främst på utbildning i allmänna ämnen som ingår som ett led i den militära utbildningen vid skolor och förband. Ibland sammanfaller sådan utbildning i allmänna ämnen med eller står nära den utbildning som ges i gymnasieskolan. FGU har inte haft i uppdrag att utreda denna utbildning.

Som jag tidigare har anfört bör all kompletterande utbildning i allmänna ämnen på gymnasial nivå som är relaterad till läroplanen för gymnasieskolan föras över till det allmänna skolväsendet. Detta bör även gälla när utbildning i allmänna ämnen ingår som ett led i den militära utbildningen. Trots att jag har denna principiella inställning konstaterar jag emellertid i likhet med FRI att fördelarna med att föra över sådan utbildning till det allmänna skolväsendet måste vägas mot riskerna för bristande samordning och totalt ökad utbildningstid. Jag anser därför att frågan om en sådan överföring bör prövas från fall till fall av försvarsgrenschef. Därvid skall inriktningen vara att försvaret inte i egen regi bör bedriva sådan gymnasieutbildning som kan föras över till det allmänna skolväsendet om inte starka skäl finns.

I de fall då utbildning i allmänna ämnen på gymnasienivå inte kan föras över till det allmänna skolväsendet bör andra former för att anlita dess resurser, t.ex. lärarna, undersökas. Formerna bör prövas från fall till fall av utbildningsansvarig militär myndighet i samråd med ansvarig myndighet inom det allmänna skolväsendet.

2.7 Övriga frågor

Utredningen har lagt fram vissa förslag om hur de militära elevernas utbildning inom det allmänna skolväsendet skall administreras och hur personalfrågorna skall lösas för den personal som blir övertalig när försvarets egen gymnasieutbildning i allmänna ämnen avvecklas.

Jag konstaterar att det ankommer på regeringen att utfärda de föreskrifter som kan komma att erfordras i dessa avseenden. Personalfrågorna kommer att behandlas i nära samarbete med arbetstagarorganisationerna. Det bör därvid vara en strävan att omplacera övertaliga lärare och skollärare på motsvarande tjänster inom det allmänna skolväsendet. Erforderliga åtgärder för omplacering av icke-ordinarie lärare bör kunna vidtas med

stöd av bestämmelserna i förordningen den 8 juli 1976 om anställnings-trygghet för icke-ordinarie lärare. Denna förordning har genom regeringens beslut den 15 februari 1979 gjorts tillämplig på samtliga försvarets skolor med utbildning motsvarande det allmänna skolväsendets gymnasiala stadium. Andra särskilda åtgärder för att underlätta omplaceringen av berörd personal får prövas från fall till fall. Därvid bör en strävan vara att undvika ogynnsamma verkningar för de lärare som redan finns inom det allmänna skolväsendet.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för ett överförande av försvarets gymnasiala utbildning till det allmänna skolväsendet som jag har förordat,
2. besluta att försvarets gymnasieskola skall läggas ned den 1 juli 1982.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga 1***Nuvarande organisation****1 Försvarets gymnasiala utbildning i allmänna ämnen****1.1 Historik**

Som en följd av att det allmänna skolväsendet inte kunde tillgodose försvarets behov av utbildning i allmänna ämnen inrättades år 1926 arméns underofficersskola (AUS). Härigenom skapades förutsättningar för att arméns militära personal skulle kunna få en samlad kompletterande utbildning i allmänna ämnen. Motsvarande utbildningsgång saknades inom marinen och flygvapnet.

År 1942 inrättades försvarets läroverk (FL) som var gemensamt för hela krigsmakten. Den undervisning i allmänna ämnen som hittills hade bedrivits vid AUS fördes nu över till FL. Genomgång av läroverket gjordes till behörighetsvillkor för kommendering till underofficersskola. En av utbildningslinjerna ledde liksom tidigare vid AUS till en begränsad studentexamen. Denna linje öppnades nu också för värnpliktiga som hade genomgått officersaspirantskola.

För de studerande vid FL inrättades ett internat vid AUS. Eleverna stod i militärt hänseende under chefens för AUS befäl och denne hade också ansvaret för deras fysiska träning, sjukvård och försvarsinformation.

När fältflygarkategorin inrättades år 1946 fördes delar av flygvapnets utbildning i allmänna läroämnen över till skolor i försvarsgrenens egen regi. Dessa förlades år 1960 till Ljungbyhed. Fältflygarna fick samma utbildning i allmänna läroämnen som eleverna vid FL:s underofficerslinje. Kompletterande gymnasieutbildning i matematik och fysik för flygvapnets regementsofficerare har funnits från mitten av 1960-talet och kompletterande gymnasieutbildning för dess blivande kompaniofficerare från år 1973.

Vid FL fanns från början en teknisk linje, avsedd för utbildning av personal i teknisk tjänst vid samtliga försvarsgrenar. Armén och flygvapnet tog efter några år själva hand om sin tekniska utbildning och från år 1950 övergick den tekniska linjen till att vara rent marin. År 1956 flyttades den tekniska linjen till Karlskrona örlogsskolor, där den kallas marinens tekniska skola (MTS).

Under 1960-talet anpassades utbildningen vid de tre skolorna till de förändringar som gymnasieskolan genomgick inom det allmänna skolväsendet. I samband härmed bytte FL år 1971 namn till försvarets gymnasieskola (FGS).

Gymnasial utbildning i allmänna ämnen förekommer förutom vid de nämnda skolorna även inom arméns utbildningsorganisation samt vid

Älvsborgs kustartilleriregemente (KA 4), där en instruktörsskola inrättades år 1955, och flygvapnets Halmstadsskolor (F 14), där utbildning i allmänna ämnen med heltidsanställda lärare påbörjades år 1966.

1.2 Skolor

Inom försvaret bedrivs gymnasial utbildning i allmänna ämnen främst vid följande skolor.

Försvarets gymnasieskola i Uppsala (FGS)
Arméns tekniska skola (ATS)
Arméns radar- och luftvärnsmekanikerskola (RMS)
Arméns stabs- och sambandsskola (StabSbS)
Karlskrona örlogsskolor (KÖS)
Instruktörsskolan vid Älvsborgs kustartilleriregemente (KA 4)
Förberedande fältflygarskolan vid krigsflygskolan (F 5), benämnd Herrevadsklosterskolan (Hvks)
Flygvapnets Halmstadsskolor (F 14)

FGS utbildar elever från samtliga försvarsgrenar medan eleverna vid de övriga skolorna främst kommer från den egna försvarsgrenen. Vid KA 4 utbildas dock ett stort antal elever från armén. Dessutom förekommer huvudsakligen yrkesinriktad utbildning på gymnasial nivå i resp. försvarsgrens regi på ett flertal orter.

1.3 Nuvarande kunskapskrav

Regeringen utfärdade i juni 1977 följande förordningar om de krav på bl.a. utbildning i allmänna ämnen som ställs på personal och blivande personal på aktiv stat för att den skall få de kunskaper som är nödvändiga för att gå igenom den militära utbildningen.

Förordning (FFS 1977:31) om undervisning i allmänna ämnen vid utbildning till plutonsofficer.

Förordning (FFS 1977:26) om utbildning till kompaniofficer.

Förordning (FFS 1977:27) om utbildning till regementsofficer vid armén.

Förordning (FFS 1977:28) om utbildning till regementsofficer vid marinen.

Förordning (FFS 1977:29) om utbildning till regementsofficer m.m. vid flygvapnet.

För utbildning till plutonsofficer krävs vid samtliga försvarsgrenar att personalen har genomgått viss undervisning i allmänna ämnen enligt läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 70). Ämnena är svenska, engelska,

samhällskunskap, matematik och naturkunskap motsvarande två årskurser på tvåårig linje. Visst utbyte av ämnen och kurser får förekomma. Undervisning skall dessutom ges i psykologi och socialkunskap. Försvarsgrenschef kan bestämma om ytterligare undervisning i allmänna ämnen, om det krävs för viss yrkesutbildning.

För utbildning till kompaniofficer skall aspirant före kommendering till kompaniofficersskola ha förvärvat allmän behörighet till grundläggande högskoleutbildning enligt högskoleförordningen (1977:263) samt vissa särskilda förkunskaper enligt Lgy 70 omfattande två årskurser på tvåårig linje eller motsvarande i ämnena B/C-språk (främmande språk utöver engelska), historia, samhällskunskap, matematik och naturkunskap. Medelbetyget i dessa ämnen skall vara lägst 3,0. För viss personal, bl.a. personal i teknisk tjänst, får visst utbyte eller utökning av ämnen eller kurser förekomma.

För utbildning till regementsofficer krävs utöver allmän behörighet särskilda förkunskaper. Dessa varierar mellan försvarsgrenarna. Gemensamt är dock tre årskurser svenska på treårig linje eller motsvarande. I övrigt är kraven desamma som för kompaniofficersaspirant. Inom marinen och flygvapnet ställs dock högre krav i matematik och fysik. Visst utbyte eller utökning av ämnen eller kurser får förekomma. Medelbetyget i de särskilda förkunskapsämnena skall vara lägst 3,0.

2 Försvarets gymnasieskola

Försvarets gymnasieskola (FGS) ligger i Uppsala i nära anslutning till arméns kompaniofficersskola, dit skolans elevhem är förlagt.

2.1 Nuvarande utbildning

Som en följd av de nya behörighetsreglerna i allmänna ämnen som fastställdes av regeringen i juni 1977 genomförs fr.o.m. januari 1978, i stället för den kompletterings- och påbyggnadsutbildning som tidigare gavs, en gymnasial tvåterminskurs för de plutonofficersaspiranter vid armén som inte har någon gymnasial utbildning eller bara begränsad sådan. Utbildningen omfattar två årskurser på tvåårig linje i ämnena svenska, engelska, samhällskunskap och naturkunskap samt en årskurs i ämnet matematik. Jämfört med gymnasieskolans tvååriga sociala linje upptar FGS timplan fler timmar i naturkunskap och gymnastik samt färre timmar i samhällskunskap och socialkunskap.

För att få behörighet att söka till arméns kompaniofficersskola och motsvarande utbildning inom de övriga försvarsgrenarna ges en utbildning motsvarande gymnasieskolans tvååriga sociala linje. FGS har även psykologi samt röst- och talvård som obligatoriska ämnen.

För regementsofficersaspiranter med enbart grundskolekompetens ge-

nomförs motsvarande utbildning som för kompaniofficersaspiranter, kompletterad så att undervisningen i svenska motsvarar fordringarna för treårig gymnasieskola.

För att få behörighet att söka till arméns regementsofficerskurs eller till motsvarande utbildning inom övriga försvarsgrenar ges också utbildning enligt läroplanen för gymnasieskolans treåriga naturvetenskapliga eller samhällsvetenskapliga linje. Skillnaden är att antalet timmar i gymnastik har utökats.

För de regementsofficersaspiranter som enbart behöver komplettera svenska och tyska anordnas distansundervisning som är en kombination av korrespondensstudier och muntlig undervisning. Detta innebär att 3-5 dagars intensivstudier med lärarhandledning genomförs vid FGS varje månad. Då förbereds även uppgifterna för den kommande hemstudieperioden, under vilken eleverna har möjlighet att per telefon kontakta läraren i resp. ämne. Eleverna är under hemstudieperioden verksamma i utbildningsarbetet vid sina förband men disponerar 25 % av tjänstetiden för studier.

Övrig utbildning som förekommer är studier under en termin i matematik och fysik på naturvetenskaplig eller fyraårig teknisk linje. Dessa studier är bl.a. avsedda för regementsofficerare som saknar den kompetens i matematik som krävs för inträde på artilleri- och ingenjörregementsofficerarskolan.

2.2 Övrigt

Elevantalet har de senaste åren sjunkit betydligt. Budgetåret 1971/72 uppgick antalet elever till ca 425 medan budgetåret 1977/78 ca 225 elever studerade vid FGS. Orsaken härtill är bl.a. att allt fler har den civila kompetens som erfordras redan då de söker. Dessutom har regeringen i ökad omfattning gett dispenser för studier på hemorten.

Antalet elever den 1 januari 1979 var 202. Antalet lärare vid FGS med heltidstjänst var 15 och med deltidstjänst 11.

3 Arméns tekniska skola, arméns radar- och luftvärnsmekanikerskola samt arméns stabs- och sambandsskola

Förutom vid FGS och de regionala kurser som anordnas för plutonsofficersaspiranter bedrivs i arméns regi gymnasial utbildning i allmänna ämnen för tygtekniska kårens personal vid arméns tekniska skola (ATS), arméns radar- och luftvärnsmekanikerskola (RMS) samt arméns stabs- och sambandsskola (StabSbS).

Vid ATS, RMS och StabSbS utbildas blivande armétekniker och vid ATS dessutom arméverkmästare. ATS ligger i Sundbyberg men kommer

hösten 1984 att flyttas till Östersund liksom StabSbS i Uppsala. RMS ligger i Göteborg i anslutning till Göta luftvärnsregemente.

Nuvarande gymnasieutbildning vid de tre skolorna anknyter till 1977 års förordningar om studiekompetens i allmänna ämnen på plutonsofficersnivå resp. kompaniofficersnivå.

Den 1 januari 1979 var antalet elever som genomgick kompletterande gymnasieutbildning vid ATS 47, RMS 32 och StabSbS 14. Antalet lärare i allmänna ämnen vid de tre skolorna var ca 15. Av dessa var flertalet deltidanställda och hade huvudtjänst på annan plats, i vissa fall militär eller civilmilitär sådan.

4 Karlskrona örlogsskolor

Inom marinen bedrivs gymnasial utbildning i allmänna ämnen vid Karlskrona örlogsskolor (KÖS). Skolorna har inte något särskilt elevhem. Många bor dock inom det militära området, där det finns vissa förläggningsmöjligheter under det att en del elever hyr rum i Karlskrona.

4.1 Nuvarande utbildning

Marinens gymnasiala utbildning vid KÖS omfattar dels en ettårig gymnasiekurs i allmänna ämnen (Gyk 1), dels en tvåårig gymnasiekurs (Gyk 2) som anordnas vid marinens tekniska skola (MTS). Dessutom anordnas fr.o.m. läsåret 1977/78 längst t.o.m. läsåret 1979/80 en kompletteringskurs enligt läroplanen för den fyraåriga tekniska linjen i gymnasieskolan (Gyk 3).

Gyk 1 är en kurs i allmänna ämnen för blivande plutonsofficerare i flottan som inte redan vid antagningen har inhämtat motsvarande kunskaper inom det allmänna skolväsendet. Fr.o.m. höstterminen 1978 har utbildningen i Gyk 1 helt anpassats till förordningen (FFS 1977:31) om utbildning i allmänna ämnen för plutonsofficer. Dessutom undervisas alla blivande plutonsofficerare i ergonomi, psykologi och socialkunskap. Kursplanerna för dessa ämnen fastställs av skolöverstyrelsen.

Gyk 2 är avsedd för blivande kompaniofficerare i teknisk tjänst inom både flottan och kustartilleriet. Kursen är uppdelad på en maskinteknisk och en elteknisk gren och ger ett kompetensvärde som motsvarar avslutad tvåårig teknisk linje vid civil gymnasieskola. Kursen är upplagd så att eleverna från maskinteknisk gren efter genomgång av marinens kompaniofficersskola skall få sjöingenjörskompetens. Genom att timplanen upptar två årskurser svenska och två årskurser engelska leder Gyk 2 till skillnad från gymnasieskolans tvååriga tekniska linje till allmän behörighet. Kursplanerna fastställs av skolöverstyrelsen.

Gyk 3 är en ettårig kompletteringskurs för kompaniofficerare i teknisk tjänst med minst två års praktik, vilka har sökt och antagits till anställning

som mariningenjör. Kursplanerna fastställs av skolöverstyrelsen. Sådana kompletteringskurser får anordnas t.o.m. utgången av år 1980 och endast för att tillgodose erforderligt behov av mariningenjörer.

4.2 Övrigt

Den 1 januari 1979 var antalet elever vid skolan 230. Antalet heltidsanställda lärare var 22 och deltidsanställda 8.

5 Instruktörsskolan vid Älvsborgs kustartilleriregemente

Instruktörsskolan vid Älvsborgs kustartilleriregemente (KA 4) är en för kustartilleriet gemensam skola med uppgift att genomföra utbildning till plutonsofficer, främst i allmänna läroämnena och ledarskap. Även elever från andra försvarsgrenar tas emot vid skolan för utbildning i allmänna läroämnena.

5.1 Nuvarande utbildning

Plutonsofficersutbildningen vid instruktörsskolan omfattar tre skolor, instruktörsskola 1–3 (ISK 1–3). Huvuddelen av utbildningen i allmänna ämnen äger rum i ISK 2 som är obligatorisk för alla som inte redan har inhämtat kunskaper motsvarande dem som meddelas inom det allmänna skolväsendet. På de tekniska utbildningslinjerna finns visst utbyte resp. utökning av ämnen. Dessutom läses elektronik, elteknik, tygtjänst och maskinlära. Utbildningen i ISK 2 motsvarar Gyk 1 vid KÖS.

I ISK 1 ingår dels betecknedevetenskapliga ämnen, psykologi, pedagogik och socialkunskap för samtliga elever, dels matematik, fysik och ellära för tekniker.

I ISK 3 läses ergonomi, psykologi samt en kortare orienteringskurs i ADB.

Utbildningen kommer fr.o.m. budgetåret 1979/80 att utökas med vissa allmänna och tekniska ämnen. Dessa ingår i den s.k. specialkursen för kompaniofficersaspiranter i teknisk tjänst.

5.2 Övrigt

Utöver utbildningen av elever vid instruktörsskolan meddelas undervisning även till elever vid kustartilleriets befälsskola, där officersaspiranterna genomgår repetitionskurs i matematik och fysik inom ramen för den treåriga naturvetenskapliga linjen i gymnasieskolan. Dessutom meddelas undervisning i psykologi som komplement till undervisningen i ledarskap vid befälsskolan.

Den 1 januari 1979 var antalet elever vid skolan 165. Det fanns 10 heltidsanställda och 12 deltidsanställda lärare.

6 Herrevadsklosterskolan

Inom flygvapnet bedrivs gymnasial utbildning för blivande fältplygare och stridsledningspersonal vid Herrevadsklosterskolan (Hvks). Hvks ligger i utkanten av Ljungbyhed, ca 10 km från gymnasieorten Klippan. Skolan ligger i närheten av krigsflygskolan (F 5) och har förläggningsmöjligheter, matsal och elevmäss.

6.1 Nuvarande utbildning

Elever som inte har treårig gymnasial utbildning tas in på ungefär en månads förberedande grundläggande flygförarutbildning. Därefter går eleverna den s.k. FöFS-kursen på förberedande fältplygarskolan, efter vilken de vid F 5 får dels en ettårig grundläggande flygutbildning, dels en ettårig utbildning vid typinflygningsskolan.

FöFS-kursen omfattar fr.o.m. år 1978 ett och ett halvt läsår. Utbildningen i allmänna ämnen motsvarar den som ges till plutonsofficersaspiranter samt därutöver två årskurser i historia, två årskurser i B/C-språk och tre årskurser i svenska. Denna utbildning tillsammans med fullgjord plutonsofficersutbildning ger allmän behörighet.

Hvks har också en ettårig kurs för blivande stridsledare och luftbevakare. Undervisningen i allmänna ämnen är densamma som för plutonsofficerare vid övriga försvarsgrenar. Utbildningen i matematik och fysik har dock utökats något. Före kursen ges denna personal tre veckors militärutbildning. Den militära utbildningen fortsätter under hela utbildningstiden vid Hvks med åtta timmar i veckan. Efter kursen går eleverna över till flygvapnets Södertörnsskolor (F 18) i Tullinge för en ettårig militär utbildning. Efter två utbildningsår blir eleverna plutonsofficerare och får då allmän behörighet.

Hvks har också en kompletterande gymnasial utbildning för blivande kompaniofficerare omfattande en tid av 20 veckor. Regeringen har sedan år 1973 för ett år i taget medgett att kurser av detta slag får anordnas utan hinder av gällande bestämmelser. Elever som deltar i kurserna är tidigare kontraktsanställda fältplygare som har erhållit långtidsanställning inom flygvapnet. Utbildningen har anpassats till elevernas tidigare ett- eller tvååriga utbildning vid Hvks. Den ger den behörighet i allmänna ämnen som krävs för tillträde till kompaniofficerskurs enligt gällande förordning.

Vid Hvks finns också en kompletterande gymnasial utbildning för blivande regementsofficerare. Fram till den 1 juli 1977 krävdes treårig utbildning i gymnasieskolan med ett medelbetyg av lägst 2,3 för tillträde till rege-

mentsofficersutbildning i flygvapnet. Under en övergångstid tillämpas alltjämt dessa bestämmelser. I ämnena matematik och fysik är treårig utbildning önskvärd. Elev som inte har denna utbildning får komplettera delar av kurserna i matematik och fysik för naturvetenskaplig linje dels under ordinarie lektionstid, dels på fritid.

6.2 Övrigt

Antalet heltidsstuderande vid Hvks var den 1 januari 1979 ca 60. De som bedrev kompletterande utbildning var omkring 35. Antalet anställda lärare var 14.

7 Flygvapnets Halmstadsskolor

Vid flygvapnets Halmstadsskolor (F 14) genomförs gymnasieutbildning i allmänna läroämnena för signalister och trupputbildare. Undervisningen är densamma som för blivande plutonsofficerare vid övriga försvarsgrenar. Utbildningen är utlagd på två läsår genom att undervisningen i allmänna läroämnena varvas med den militära utbildningen.

Antalet elever var den 1 januari 1979 ca 60. Vid skolan fanns 4 heltidsanställda lärare.

*Bilaga 2***Sammanfattning av försvarets gymnasieutrednings överväganden****1 Inledning**

Försvarets gymnasieutredning (FGU) har haft i uppdrag att utreda möjligheterna att föra över hela eller delar av den gymnasiala utbildningen vid försvarets gymnasieskola (FGS) i Uppsala, marinens tekniska skola (MTS) i Karlskrona samt Herrevadsklosterskolan (Hvks) i Ljungbyhed till det allmänna utbildningsväsendet och att föreslå åtgärder och tidpunkter för en eventuell överföring. Härvid borde övervägas vilken skolform som bäst kan tillgodose försvarets behov av gymnasial utbildning. Dessutom skulle FGU se över behovet av kompletterings- och påbyggnadsutbildning i allmänna ämnen på grundskolenivå och i vissa fall på gymnasial nivå samt om och hur detta behov kunde tillgodoses inom det allmänna skolväsendet.

Uppdraget föranleddes bl.a. av den förvaltningsrevision av försvarets gymnasiala utbildning som hade genomförts av riksrevisionsverket (RRV). Med anledning av revisionen föreslog RRV i mars 1973 att den gymnasiala utbildningen inom försvarsmakten skulle omprövas. RRV framhöll att en nedläggning av försvarets egen gymnasieutbildning och en överföring av utbildningskostnaderna till det allmänna skolväsendet skulle kunna medföra betydande besparingar för försvaret genom att ledig kapacitet och stordriftsfördelar inom det allmänna skolväsendet utnyttjades.

Som utgångspunkt för sina överväganden och förslag har FGU haft uttalanden i olika propositioner och betänkanden.

Personalutbildningsutredningen behandlar i sitt betänkande (SOU 1976: 61) Statlig personalutbildning de generella möjligheter som bör finnas inom den statliga personalutbildningen för samverkan med det allmänna skolväsendet. Sådan utbildning som ger allmänt bredare kunskaper, som utgör grund för en kvalificerad yrkesutbildning eller som berättigar till vidare studier och som inte är specifik för myndighetens verksamhet bör enligt personalutbildningsutredningen kunna bedrivas med anlitande av det allmänna skolväsendet. Att inom statsförvaltningen bygga upp direkta motsvarigheter till utbildning eller kurser inom det allmänna skolväsendet kan i de flesta fall inte anses försvarligt, vare sig från ekonomisk eller pedagogisk synpunkt.

Den gymnasiala utbildningen i allmänna ämnen inom försvarsmakten har behandlats av 1974 års försvarsutredning i betänkandet (SOU 1977:1) Totalförsvaret 1977-82. Utredningen har funnit att de huvudsakliga moti-

ven för att ha kvar försvarets gymnasieskolor i dess nuvarande form bortfaller med ökade möjligheter till gymnasieutbildning inom den civila utbildningssektorn.

Ytterligare en utgångspunkt för FGU:s överväganden har varit att de grundläggande värderingar som kännetecknar samhället måste gälla även för det militära försvaret. Samtidigt måste dock krigets krav vara styrande för försvarets verksamhet i fred.

I prop. 1977/78:24 som låg till grund för riksdagens beslut (FöU 1977/78:10, rskr 1977/78:179) om en ny befälsordning för det militära försvaret uttalade dåvarande departementschefen bl.a. att behovet av kompletterande utbildning kan väntas variera. Ett mycket begränsat omfång lämpar sig enligt departementschefen för bredvidläsning vid sidan av ordinarie tjänstgöring. Behovet av flera fullständiga gymnasiekurser i olika ämnen bör tillgodoses i första hand genom studier inom det allmänna skolväsendet.

Ansvar för viss militär utbildning behandlades i prop. 1977/78:63 om försvarsmaktens centrala ledning m.m., där föredraganden i olika sammanhang understryker betydelsen av att utbildningsansvar förs över till myndigheter på lägre regional och lokal nivå. Riksdagen (FöU 1977/78:9, rskr 1977/78:174) godtog förslaget.

I riksdagsbeslutet om en ny befälsordning är utgångspunkten att alla yrkesofficerare skall genomgå en gemensam grundläggande utbildning. Utbildningen av befäl inleds därför med värnpliktsutbildning som grundutbildning. Detta har både social och pedagogisk betydelse. Yrkesbefälet skall kunna rekryteras från alla kategorier av befälsutbildade värnpliktiga. Allt yrkesbefäl skall kunna verka som chefer, fackmän och utbildare, både i krigsorganisationen och i fredsorganisationen.

Den slutliga antagningen som aspirant till yrkesbefälsutbildning skall ske före den gemensamma grundläggande utbildningen, officershögskolan, och skall grundas främst på den lämplighet för befälsyrket som den sökande har visat under den militära grundutbildningen. För antagning krävs dessutom allmän behörighet enligt högskoleförordningen (1977:263) och vissa särskilda förkunskaper.

De behörighetskrav som för huvuddelen av de blivande yrkesofficerarna kan beräknas bli villkor för tillträde till officershögskolan är två årskurser i ämnena svenska, engelska, samhällskunskap, matematik och naturkunskap på tvåårig linje i gymnasieskolan. Visst utbyte av ämnen kan förekomma. Den som inte har erforderliga förkunskaper bereds möjligheter att komplettera dessa (etapp I).

Tidigast ett år efter den grundläggande officersutbildningen kommer ett visst antal elever att behöva kompletterande utbildning i allmänna ämnen för tillträde till krigshögskolans allmänna kurs (etapp II). Denna kan komma att omfatta ämnena svenska enligt fordringarna för treårig linje i gymnasieskolan, ett främmande språk utöver engelska samt historia.

Ett mindre antal elever kommer för tillträde till militärhögskolans allmänna kurs också att behöva komplettera sin utbildning till tre årskurser i svenska, engelska, matematik och fysik (etapp III).

Studierna i allmänna ämnen före etapperna II och III bör kunna genomföras på kortare tid än två terminer, vilket också gäller enstaka kompletteringar i etapp I. Av tidsskäl bör dessa studier kunna påbörjas genom kontinuerlig antagning under året oberoende av termins- och läsårsgränser.

Den som kompletteringsstuderar på heltid skall dessutom ges möjlighet att anslå minst fyra timmar per vecka till antingen gymnastik i gymnasieskolan eller fysisk träning vid det egna förbandet.

I riksdagsbeslutet om en ny befälsordning anges att den tid som inte används för studier i allmänna ämnen skall utnyttjas för praktisk tjänst under handledning vid det egna förbandet.

FGU föreslår att den kompletterande gymnasieutbildningen skall förläggas till förbandsorterna, företrädesvis till förband inom den egna försvarsgrenen. Utredningen framhåller dock att om det finns särskilda skäl av ekonomisk eller social art skall försvarsgrenschefer ha rätt att anvisa annan studieort än förbandsorten.

FGU har funnit att det inte längre finns några skäl för försvaret att bedriva utbildning i egen regi i allmänna ämnen på gymnasial nivå. Utredningen föreslår därför att försvarets utbildning i allmänna ämnen vid FGS, MTS och övrig gymnasial utbildning vid Karlskrona örlogsskolor (KÖS) samt Hvks avvecklas den 1 juli 1981.

Utredningen konstaterar även att det kan finnas skäl att överväga en avveckling av sådan gymnasial utbildning i allmänna ämnen som förekommer vid andra skolenheter inom försvarsmakten. Kompletterings- och påbygg-nadsutbildningen är under avveckling. Den omfattas därför inte av utredningens förslag vad avser organisatoriska förändringar.

2 Det allmänna skolväsendets utbud av gymnasial utbildning

År 1971 sammanslogs fackskola, gymnasium och yrkesskola till en skolförform som kallas gymnasieskolan.

Utredningen beskriver översiktligt det allmänna skolväsendets utbildningsutbud inom gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen samt distansundervisningen, dvs. den undervisning som är en kombination av korrespondensstudier och muntlig undervisning.

2.1 Gymnasieskolan

Gymnasieskolan omfattar ett tjugotal olika linjer som är två- eller treåriga samt en fyraårig teknisk linje. De flesta linjerna är uppdelade på grenar med olika inriktning. Dessutom finns en rad olika specialkurser av varierande längd, ofta anknutna till bestämda yrkesområden.

De allmänna bestämmelserna för utbildning i gymnasieskolan finns i skolförordningen (1971:235).

Mål och inriktning för arbetets bedrivande framgår av läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70).

2.1.1 Specialkurs

Förutom de fasta linjerna finns inom gymnasieskolan ett stort antal längre eller kortare specialkurser. Nya sådana kan successivt inrättas. Specialkurserna får omfatta en eller flera årskurser eller delar av årskurser, om detta är lämpligt med hänsyn till utbildningsmålet. Den specialkurs som utredningen föreslår kan inrättas efter medgivande av regeringen. Kurser får startas om det finns minst åtta deltagare vid undervisningens början.

2.1.2 Specialelev

Möjligheten att studera som specialelev i gymnasieskolan är exempel på en anordning med individualiserat studieprogram. Den som för sin yrkesverksamhet behöver den avsedda utbildningen får antas som specialelev.

2.2 Den kommunala vuxenutbildningen

Målsättningen för den kommunala vuxenutbildningen är att tillgodose behovet av kompetensinriktad utbildning. Till skillnad från ungdomsutbildningen som avser inskolning i samhället har vuxenutbildningen till mål att ge vidareutbildning och fortbildning.

Vuxenutbildningen på det gymnasiala stadiet omfattar gymnasiekurser i ämnen enligt Lgy 70 samt specialkurser och högre specialkurser som enligt läroplanen är fastställda för den kommunala vuxenutbildningen. Tidigare var vuxenutbildningen företrädesvis förlagd till kvällstid. Möjligheterna till studier på dagtid har dock ökat och på ett flertal förbandsorter finns numera inom den kommunala vuxenutbildningen en sammanhållen tvåårig teoretisk undervisning på social linje på dagtid.

Kommunal vuxenutbildning anordnas i alla primärkommuner utom två samt dessutom i tolv landstingskommuner. Gymnasiekurser i allmänna ämnen anordnas i ca 200 kommuner.

Kurser inom den kommunala vuxenutbildningen får normalt startas om deltagarantalet varaktigt uppgår till lägst tolv (i glesbygd lägst åtta). Regeringen har dessutom för de senaste budgetåren medgett att kurser med lägre deltagarantal får anordnas i vissa fall. Om minst tre deltagare har utbildningsbidrag eller särskilt vuxenstöd får t.ex. kurser i allmänna ämnen anordnas om antalet deltagare under hela kursen är minst åtta (i glesbygd fem).

Utredningen föreslår att minimiantalet för påbörjande av kurs inom den kommunala vuxenutbildningen på samma sätt sänks för att garantera de militära eleverna studieplatser.

2.3 Distansundervisning

Distansundervisningen är en kombination av korrespondensstudier och muntlig undervisning.

Vid statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping förekommer tre studieformer – varvad undervisning, distansundervisning och ren brevundervisning. Omfattningen av de olika formerna för distansundervisning är betydande. Detta gäller såväl antalet ämnen som den geografiska spridningen.

3 Modeller för att tillgodose försvarets framtida behov av utbildning i allmänna ämnen

Enligt direktiven skulle FGU bl.a. överväga vilken skolform som bäst kan tillgodose försvarets behov av gymnasial utbildning. Utredningen har därför diskuterat tre olika modeller för utbildningens genomförande, nämligen ett centralt, ett regionalt och ett lokalt system. Varje modell har belysts med utgångspunkt i organisatoriska och administrativa, psykologiska, pedagogiska, sociala och ekonomiska aspekter samt rekryteringsaspekter.

En centralisering av studierna har organisatoriska fördelar men betydande nackdelar från social synpunkt. Utredningens egna enkäter samt en genomgång av de skäl som har anförts för ansökningar till regeringen om dispens för att få studera på hemorten har visat att vissa elever, framför allt gifta och sammanboende med barn, upplever den långa bortovaron från hemmet som mycket negativ. Det finns en klar tendens i samhället att i första hand välja den utbildning som ligger inom bekvämt avstånd från hemmet. Risk finns därför att en centraliserad utbildning påverkar rekryteringen negativt.

En regional förläggning av studierna innebär att utbildningen sprids till ett flertal skolorter och regioner, exempelvis genom att upptagningsområdena i stort sett ansluts till befintliga militärområden. Därigenom minskar i viss mån de nackdelar som är förenade med internatvistelse långt från hemmet. Modellen löser dock inte de sociala problemen helt, eftersom ett stort antal studerande fortfarande tvingas till internatvistelse på skolorterna. En regional förläggning av studierna förutsätter också att nya skolor upprättas eller att utbildningen knyts till det allmänna skolväsendet.

En lokal förläggning av de gymnasiala studierna har betydande fördelar från social synpunkt och bedöms därför av utredningen som rekryteringsbefrämjande. Om studierna förläggs lokalt, erhålls en bättre kontakt mellan den studerande och förbandet, särskilt vid deltidsstudier som skall bedrivas jämsides med handledd praktik vid det egna förbandet.

De tre diskuterade modellerna för den gymnasiala utbildningen inom

försvaret har samtliga både för- och nackdelar. Från studiesynpunkt kan ett regionalt eller lokalt system godtas. Det kan också ge goda kontakter med samhället i övrigt, om systemet samordnas med det allmänna skolväsendet. I ett centralt system kan de tider som försvaret vill ha för den gymnasiala utbildningen lätt passas in. I ett regionalt eller lokalt system som är samordnat med det allmänna skolväsendet kan däremot svårigheter uppstå att tillfredsställa de krav på utbildningstider som ställs från militär sida.

I fråga om kostnader för lärare och administration torde skillnaderna mellan de tre systemen vara ganska små. Avgörande för kostnaderna blir storleken på de undervisningsgrupper som organiseras.

En jämförelse mellan de sociala konsekvenserna av de tre systemen utfaller klart till fördel för ett lokalt system.

Utredningen föreslår att det på förbandsorter anordnas kompletterande gymnasieutbildning inom det allmänna skolväsendet fr.o.m. budgetåret 1981/82 för militära elever som behöver komplettera allmänna ämnen i etapp I. Följande möjligheter bör finnas.

Specialkurs inom gymnasieskolan

Kommunal vuxenutbildning

Specialelev i gymnasieskolan

Utredningen föreslår vidare att i första hand kommunal vuxenutbildning skall komma i fråga för kompletterande gymnasieutbildning i etapperna II och III.

4 Ledningsfrågor

FGU föreslår som nyss nämnts att aspiranterna kommenderas till kompletterande gymnasieutbildning av den militära myndigheten i samråd med länskolnämnden och skolstyrelsen samt efter elevens hörande. Detta förutsätter att den militära myndigheten har personal med ingående kunskaper om och erfarenheter av det allmänna skolväsendets organisation och funktion. Länskolnämnderna har överblick över både tillgången till utbildningsplatser och organisationen av länets allmänna skolväsende.

Försvarsgrenscheferna bör enligt utredningen göra en preliminär bedömning av utbildningsbehovet i allmänna ämnen omkring den 15 februari varje år och därefter sända in uppgift om antalet studerande och deras utbildningsbehov till länskolnämnden. Denna bör sedan i samråd med försvarsmakten, berörda skolstyrelser och skolor utarbeta en plan för placering av militära studerande.

Det pedagogiska ansvaret för utbildningen ligger hos skolstyrelsen, skolledningen och lärarna. Eftersom aspiranterna får vissa ekonomiska förmåner, bör en representant för vederbörande försvarsgrenschef få möjlighet

att göra sig underrättad om elevernas framsteg i studierna och deras studiesituation.

Utredningen förordar att skolöverstyrelsen i samråd med försvarsgrenschef får i uppdrag att ge anvisningar för hur utbildningen i allmänna ämnen skall organiseras på förbandsorterna.

5 Personalfrågor

Konsekvenserna för personalen vid FGS, KÖS och Hvks blir mest påtagliga för de civila lärarna, eftersom försvarsmakten i stort sett saknar möjligheter att omplacera dessa.

Utredningen har kartlagt lärarnas anställningsförhållanden, ämnesbehörighet och pensioneringsperioder. Av kartläggningen framgår att flertalet lärare har full behörighet för motsvarande tjänster inom gymnasieskolan eller den kommunala vuxenutbildningen. Vid FGS uppnår under tiden fram till år 1981 nio lärare och inom fem år därefter ytterligare fyra pensioneringsperiodens nedre gräns. Motsvarande antal för KÖS är noll resp. två samt för Hvks en resp. tre. Ordinarie lärare finns endast vid FGS.

Utredningen förutsätter att de ordinarie lärare som blir övertaliga i likhet med övriga lärare kan beredas tjänstgöring inom det allmänna skolväsendet.

Utredningen förordar att regeringen uppdrar åt försvarets personalnämnd att i samråd med vederbörande militära myndigheter och personalorganisationer upprätta en plan för lösning av personalfrågorna, att regeringen medger att ordinarie tjänst som lärare vid försvarets gymnasieskola får förenas med lika hög eller lägre statlig eller statligt reglerad tjänst samt att förordningen den 8 juli 1976 om anställningstrygghet för icke-ordinarie lärare utsträcks att gälla även ordinarie lärare.

Vid FGS, KÖS och Hvks finns vidare kanslipersonal, vaktmästare, lokalvårdare m.fl. Utredningen förutsätter att det på sedvanligt sätt uppdras åt statens personalnämnd och försvarets personalnämnd att i samarbete med militära myndigheter och personalorganisationer pröva möjligheterna att bereda dessa befattningshavare fortsatt likvärdig sysselsättning.

6 Övriga konsekvenser

Utredningen förutsätter att elever som kommenderas till kompletterande utbildning erhåller samma ekonomiska och sociala förmåner, oberoende av i vilken kommun utbildningen genomförs.

7 Ekonomi

Utredningen har gjort vissa kostnadsberäkningar och därvid utgått från den förvaltningsrevision som RRV har genomfört under budgetåret 1972/73 och sedan kompletterat denna med en uppskattning av kostnadsutvecklingen därefter.

Uppskattningen visar att de totala kostnaderna för den gymnasiala undervisningen vid FGS, KÖS och Hvks var ca 13,7 milj.kr. för 425 elever under budgetåret 1976/77. I detta belopp är elevlönerna inte inräknade. Av summan är ca 7 milj.kr. undervisnings- och administrationskostnader och 5,8 milj.kr. kostnader för resor, traktamenten, förplägnad m.m. Detta betyder att medelkostnaden per elev är 32 200 kr., om man utgår från undervisningsgrupper om ca 15 elever. Av denna kostnad uppskattades kostnaderna enbart för lärarlöner och administration till i medeltal ca 18 600 kr. per elev och år. Motsvarande kostnader per elev i det allmänna skolväsendet skulle i motsvarande undervisningsgrupper i etapp I inom den kommunala vuxenutbildningen enligt skolöverstyrelsens beräkningar uppgå till ca 6 300 kr. och som specialkurs inom gymnasieskolan till ca 9 300 kr.

Olika räknexempel har gjorts som visar att kostnaderna beror på ett flertal faktorer såsom organisationsform, samläsningseffekter, antal veckotimmar, gruppstorlek samt de förändringar i kompletteringsbehoven som kan komma att ske i framtiden.

Kostnaderna för lärarlöner torde inte vara väsentligt annorlunda vid en utbildning i försvarets egen regi än vid en utbildning inom det allmänna skolväsendet. Stora besparingar kan dock göras beträffande resor, traktamenten och lokalkostnader, om militära elever hänvisas till skolor på förbandsorterna. Generellt torde kostnaderna inom det kommunala skolväsendet vara lägre än inom det militära beroende på större enheter och större undervisningsgrupper. Genom att utnyttja den skolorganisation som finns uppkommer dessutom endast marginella kostnader.

Sammanställning av remissyttrandena

1 Allmänna synpunkter

De förslag som förswarets gymnasieutredning (FGU) har lagt fram har i stort sett fått ett positivt mottagande vid remissbehandlingen. Huvuddragen i förslaget tillstyrks av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Flera instanser ifrågasätter dock utredningens tidsplan för avveckling av gymnasieutbildningen vid förswarets gymnasieskola (FGS), Karlskrona örlogsskolor (KÖS) och Herrevadsklosterskolan (Hvks).

Ingen remissinstans har något att invända mot utredningens uppfattning att det inte längre finns några skäl för försvaret att bedriva gymnasieutbildning i allmänna ämnen i egen regi. Man bestrider inte heller att försvarets behov av kompletterande gymnasial utbildning kan tillgodoses inom det allmänna skolväsendet. *Överbefälhavaren (ÖB)* förutsätter dock att utbildning i allmänna ämnen kan anordnas inom det allmänna skolväsendet på ett sådant sätt att den både tidsmässigt och innehållsmässigt passar in i den militära utbildningen på ungefär samma sätt som i dag. Samma uppfattning har *chefen för marinen (CM)* och *chefen för flygvapnet (CFV)*, som förklarar att de inte kan godta en utbildning i allmänna ämnen som innebär en försämring jämfört med dagens system.

CFV understryker vikten av att utbildningsplanerna för försvarets elever utformas så att utbildningstiden blir så kort som möjligt. Onödigt långa tider för utbildning i allmänna ämnen medför enligt *CFV* dels att den totala utbildningstiden förlängs, vilket kommer att upplevas negativt av individen, dels att utbildningskostnaderna ökar.

Skolöverstyrelsen (SÖ) framhåller särskilt betydelsen av att blivande anställda inom försvaret inte isoleras från resten av samhället under utbildningstiden. *SÖ* anser att de utbildningsbehov som utredningen redovisar bör kunna tillgodoses inom berörda kommuners utbildningsväsende.

2 Avveckling av försvarets utbildning i allmänna ämnen vid FGS, KÖS och Hvks

FGU:s förslag att försvarets utbildning i allmänna ämnen vid FGS, KÖS och Hvks skall avvecklas godtas i stort sett av remissinstanserna.

ÖB och *CM* anser att utredningens förslag om avveckling av utbildningen i allmänna ämnen vid marinens tekniska skola (MTS) är oklart. De kan

därför inte tillstyrka en avveckling av skolan nu. CM menar att ett led i den tekniska utbildningen inte kan brytas ut utan att detta får återverkningar på hela utbildningsgången för personal i teknisk tjänst. CM föreslår därför att utredningen kompletteras i denna del innan ställning tas.

Försvarets rationaliseringsinstitut (FRI) anser att det är principiellt riktigt att försvarets behov av kompletterande gymnasial utbildning tillgodoses inom det allmänna skolväsendet. FRI – som dock främst har ägnat uppmärksamhet åt frågan om hur försvarets ekonomi påverkas om utredningens förslag genomförs – anser att det är klart motiverat att lägga ned FGS, men att det är svårare att bedöma de ekonomiska konsekvenserna av att avveckla Hvks och den gymnasiala utbildningen vid KÖS.

Utredningens förslag till avvecklingstidpunkt godtas av *försvarets civilförvaltning (FCF)*, *försvarets skolnämnd (FSN)*, *länsskolnämnderna i Jämtlands och Norrbottens län*, *Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S)* samt *Landsorganisationen i Sverige (LO)*.

TCO-S understryker särskilt betydelsen av att förslagen genomförs enligt utredningens tidsplan, som sammanfaller väl med införandet av den nya befälsordningen.

Statens personalnämnd (SPN) bedömer att en avvecklingsperiod fram till den 1 juli 1981 är alltför knapp med hänsyn till den omplaceringsverksamhet som behövs för de anställda vid de tre skolorna. SPN föreslår därför att en något längre avvecklingstid övervägs.

Svenska kommunförbundet förutsätter att beslutet om avveckling fattas våren 1979 om utredningens tidsplan skall följas.

ÖB och CM anser det vara olämpligt att avveckla skolorna före den 1 juli 1983, medan *chefen för armén (CA)*, CFV och FGS finner att skolorna bör avvecklas tidigast den 1 juli 1983.

3 Avveckling av övrig gymnasial utbildning inom försvarsmakten

Utredningens förslag att det kan finnas skäl att överväga en avveckling av den gymnasiala utbildning i allmänna ämnen som förekommer vid vissa andra skolenheter inom försvarsmakten får stöd av CM, CFV och FSN.

CM konstaterar att den skolenhet inom marinen som därvid kan komma i fråga är instruktörsskolan vid Älvsborgs kustartilleriregemente (KA 4). Om försvarets gymnasieutbildning vid FGS, KÖS och Hvks avvecklas, bör även den gymnasiala utbildningen vid instruktörsskolan utredas.

CFV menar att den gymnasiala utbildningen vid flygvapnets Halmstads-skolor (F 14) bör överföras till det allmänna skolväsendet, om försvarets gymnasieutbildning läggs ned. I detta sammanhang påpekar CFV att flygförarnas utbildning i allmänna ämnen inte har behandlats av FGU och erinrar om att flygförarna i den nya befälsordningen har tillförsäkrats en sär-

skild utbildningslinje. Detta gör det möjligt för CFV att hålla samman förrarna i en egen grupp på krigsflygskolan även vid komplettering av gymnasiala ämnen.

FSN anser att det är angeläget att också de civilmilitära tekniska grupperna i armén och flygvapnet får de allmänna ämnena i sin utbildning inordnade i den civila läroplanen och att utbildningen i dessa ämnen läggs på det allmänna skolväsendet.

FRI ifrågasätter förslaget och menar att fördelarna med att utnyttja det allmänna skolväsendet för gymnasial utbildning vid vissa andra skolenheter måste vägas mot riskerna för bristande samordning och totalt ökad utbildningstid. Det är också pedagogiska fördelar med att grundkunskaper i tekniska ämnen inhämtas i nära anslutning till utbildningen i tillämpning av tekniker på olika vapensystem o.d. Institutet anser därför att det inte behövs någon särskild granskning i detta avseende av de utbildningsanstalter utredningen nämner.

Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR) påpekar att utredningens konstaterande att det framdeles kan finnas skäl att överväga om vissa särskilda skolenheter inom försvarsmakten fortsättningsvis kommer att behövas har skapat oro och oklarhet under och efter utredningens arbete. Inte minst bland berörd personal.

4 Studieort

FGU:s förslag att den kompletterande gymnasieutbildningen bör förläggas till förbandsorterna, företrädesvis till förband inom den egna försvarsgrenen, godtas av flertalet remissinstanser.

ÖB anser att det är positivt både för eleven och myndigheten att studierna bedrivs på förbandsorten. Möjligheter att varva teori och praktik, sociala skäl och kontaktbehovet mellan elev och förband talar för en sådan lösning. Vidare framhåller *ÖB* att alla möjligheter till samordning mellan försvarsgrenarna på de aktuella studieorterna bör tas till vara.

Utredningens konstaterande att en viss samordning av utbildningen till vissa orter kan bli nödvändig tas upp av *ÖB*, *CA* och *FGS*, som anser att det är realistiskt att för komplettering före officershögskolan (etapp I) räkna med en samordning till en eller flera orter per militärområde. Även *CM* och *CFV* menar att en viss samordning mellan olika förbandsorter kan bli nödvändig.

FCF föreslår att stationeringsorten i regel också skall vara studieort, eftersom detta med nuvarande förmånsbestämmelser innebär en lägre kostnad för statsverket än om förbandsorten skulle vara studieort.

Utredningens förslag att försvarsgrenschef skall kunna anvisa annan studieort om särskilda skäl av exempelvis ekonomisk eller social art föreligger tillstyrks av *SÖ* och *länsskolnämnden i Jämtlands län*.

5 Utbildningens anordnande inom det allmänna skolväsendet

Enligt FGU skall kompletterande gymnasieutbildning för militära elever som inte uppfyller inträdeskraven till officershögskolan (etapp I) anordnas inom det allmänna skolväsendet som specialkurs inom gymnasieskolan, genom kommunal vuxenutbildning eller genom att den militära eleven är specialelev i gymnasieskolan.

ÖB förordar alternativet med specialkurs för huvuddelen av eleverna i etapp I och framhåller att detta alternativ torde vara bäst med hänsyn till möjligheten att anpassa utbildningen till den militära utbildningsgången. För vissa elever kan även kommunal vuxenutbildning vara en tänkbar studieform. ÖB anser att alternativet specialelev bör bli aktuellt endast i undantagsfall.

CM delar i huvudsak utredningens bedömning av hur kompletteringsbehovet skall kunna tillgodoses men betonar att arrangemanget med specialelever endast i enstaka fall torde kunna komma till användning och inte kan betraktas som en generell utväg att tillgodose försvarets utbildningsbehov. CM menar att anordnande av specialkurser torde vara enda sättet att i etapp I tillgodose kompletteringsbehovet inom den tidsram om högst ett läsår som normalt kommer att anvisas för kompletteringsutbildning i allmänna ämnen. För elever som bara har behov av komplettering i något enstaka ämne blir i regel den kommunala vuxenutbildningen den lämpligaste formen.

CFV förordar att specialkurser i gymnasieskolan anordnas för komplettering i etapp I och framhåller att detta torde vara enda sättet att garantera undervisning i den blandning av ämnen från tvåårig social och teknisk linje som flygvapnet uppställer som förkunskapskrav.

SÖ framhåller att resurserna för utbildning på gymnasial nivå inte bör splittras genom att jämförbar utbildning i onödan anordnas i en och samma kommun. I stället bör resurserna utnyttjas ändamålsenligt genom att de olika utbildningsformerna så långt möjligt samordnas.

Den normala vägen för vuxna – personer som är 18 år och äldre – att komplettera sina tidigare studier är att delta i kommunal vuxenutbildning. SÖ anser att det inte finns tillräckliga skäl för särskilda anordningar för yrkesofficerare och blivande yrkesofficerare. Utbildningen bör alltså i första hand ske inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen. Detta gäller enligt SÖ:s mening i stor utsträckning även studierna i etapp I. För tillträde till officershögskola krävs allmän behörighet för högskolestudier samt särskild behörighet i vissa ämnen. Om bara ett fåtal ämnen behöver kompletteras, sker detta lättast i den kommunala vuxenutbildningen. Den angivna tidsramen om högst 40 veckor kan då hållas. SÖ påminner i detta sammanhang om sitt tidigare yttrande till FGU, där det konstateras att den kommunala vuxenutbildningen normalt används då vuxna kompletteringsstuderar för allmän och/eller särskild behörighet. Vidare erinrar SÖ om att

den i samma yttrande har hänvisat också till gymnasieskolan och då främst den tvååriga sociala linjen. SÖ finner inte någon anledning att frånga sin tidigare bedömning av denna linje som en kompletteringsväg för elever med endast grundskola trots att utbildningstiden då fördubblas.

Beträffande FGU:s förslag att kompletterande gymnasieutbildning i etapp I skall anordnas som specialkurs i gymnasieskolan konstaterar SÖ att det som FGU har anfört om den kommunala vuxenutbildningens undervisningstid delvis skulle gälla även för de tänkta specialkurserna. Dessa skulle inte heller kunna ge de blivande yrkesofficerarna samma erfarenhetsbakgrund som andra ungdomar får i gymnasieskolan. Till detta kommer enligt SÖ att specialkurser av det tänkta slaget inte torde kunna startas på alla förbandsorter. Detta motverkar målet att försvarets elever skall få studera på eller närmare hemorten. SÖ vill dock inte motsätta sig att specialkurser anordnas inom gymnasieskolan, om kurser inte kan anordnas i erforderlig utsträckning inom den kommunala vuxenutbildningen.

SÖ anför vidare att bedrivandet av kompletteringsstudier som specialelev i gymnasieskolan försvåras av att bland de ämnen som är aktuella för komplettering endast psykologi och socialkunskap läses på två terminer i gymnasieskolan. Om man som specialelev skall hinna med att läsa andra ämnen på rimlig tid måste försök med koncentrationsläsning bedrivas på den aktuella förbandsorten. Dessutom får specialelever inte medföra att organisationen på en skola utvidgas. Enligt SÖ:s uppfattning torde möjligheten att studera som specialelev komma att kunna utnyttjas i mycket få fall.

Länsskolnämnden i Gotlands län konstaterar att den föreslagna ettåriga specialkursen blir en komprimerad kurs med ett ämnesinnehåll som delvis motsvarar tvåårig social linje. Nämnden känner någon tvekan inför komprimeringen men vill inte motsätta sig att sådana kurser anordnas. Nämnden anser dock att de mycket varierande kompletteringsbehoven i regel bör kunna tillgodoses genom att de militära eleverna blir specialelever i vissa ämnen i gymnasieskolan eller deltar i den kommunala vuxenutbildningens rikt varierande kursutbud.

Länsskolnämnden i Jämtlands län finner att behovet av kompletterande utbildning kan tillgodoses genom de förslag som utredningen har lagt fram.

Svenska kommunförbundet anför att specialkurser och kommunal vuxenutbildning vore de bästa alternativen. Förbundet framhåller dock att inplaceringen av militära elever som specialelever enligt nu gällande bestämmelser endast kan ske inom befintlig organisation vilket medför att möjligheterna är begränsade.

SACO/SR menar att kompletterande utbildning i etapp I förutom inom gymnasieskolan bör kunna anordnas inom den kommunala vuxenutbildningen, där så bedöms lämpligt. Eleverna har nämligen fullgjort sin värnplikt och borde ha goda möjligheter att klara studierna med den större grad av självständighet som denna utbildningsform förutsätter.

FGU:s förslag att kommunal vuxenutbildning i första hand skall komma i fråga för senare kompletterande gymnasieutbildning före krigshögskolans allmänna kurs (etapp II) och militärhögskolans allmänna kurs (etapp III) tillstyrks av ÖB, FRI, SÖ, länskolnämnderna i Skaraborgs och Jämtlands län, Svenska kommunförbundet samt SACO/SR. FRI framhåller dock att möjligheterna till distansundervisning i dessa etapper bör uppmärksammas mer. En sådan undervisning med handledning genom samarbete med den kommunala vuxenutbildningen bör ge eleverna ökade möjligheter att anpassa studietakten efter egna förutsättningar.

Utredningens förslag att minimiantalet för påbörjande av kurs inom den kommunala vuxenutbildningen sänks på samma sätt som nu sker för elever med utbildningsbidrag och särskilt vuxenstöd för att garantera de militära eleverna studieplatser tillstyrks av ÖB, CFV samt länskolnämnderna i Gotlands, Blekinge, Skaraborgs och Norrbottens län. SÖ finner däremot inte anledning att tillstyrka detta förslag. Enligt SÖ finns det inte några arbetsmarknadsmässiga eller sociala skäl för särskilda regler i detta avseende för de militära eleverna.

6 Ledningsfrågor

FGU:s förslag att aspiranterna skall kommenderas till kompletterande gymnasieutbildning av den militära myndigheten i samråd med länskolnämnden och skolstyrelsen samt efter elevens hörande stöds av länskolnämnden i Skaraborgs län.

FRI konstaterar att utredningen förutsätter att anmälan till länskolnämnden görs av försvarsgrenscheferna. Institutet finner det angeläget att samverkan med länskolnämnden sker genom den lokala myndigheten. Därigenom kan tidsvinster göras i handläggningsgången.

Riksrevisionsverket (RRV) förutsätter att frågor om placering av militära studerande kan avgöras av lämplig chef på lokal eller regional nivå. Detta bör dock inte hindra att kommendering till utbildning – som grund för eller bekräftelse av viss placering – vid behov görs av försvarsgrenscheferna.

SÖ förordar direktkontakt mellan den militära myndigheten och skolstyrelsen. Vidare förutsätter SÖ att resp. intagningsnämnd kommer att anta militär elev till gymnasieskolan eller den kommunala vuxenutbildningen.

Enligt Svenska kommunförbundet bör skolstyrelsen, intagningsnämnden för kommunal vuxenutbildning och intagningsnämnden för gymnasie-regionen i samråd med den militära myndigheten planera utbildningen i allmänna ämnen för de militära eleverna. Den slutliga inplaceringen bör också ske i samråd med skolstyrelser och intagningsnämnder. Kommunförbundet tar avstånd från utredningens förslag om länskolnämndernas uppgifter i detta sammanhang. Enligt förbundet behöver nämnderna inte kopplas in annat än i fråga om dispenser, dvs. när det gäller att skapa utbild-

ningsmöjligheter med ett mindre antal elever än bestämmelserna medger.

FGU anser att en representant för vederbörande försvarsgrenschef bör få möjlighet att göra sig underrättad om elevernas framsteg i studierna och deras studiesituation.

FCF biträder utredningens uppfattning men påpekar att den inte har framlagt några konkreta förslag till informationsrutiner.

SÖ anser att speciella åtgärder i förhållandet mellan förbanden och skolan bör undvikas. Det bör gå att följa de rutiner som tillämpas för elever med olika former av studiestöd.

7 Personalfrågor

SPN anser att en samtidig granskning av all gymnasial utbildning inom försvaret hade varit av stort värde med hänsyn till möjligheterna att finna en gemensam och samtidig lösning på det omplaceringsbehov som uppstår på personalsidan. Nämnden instämmer i utredningens uttalande att personalkonsekvenserna blir mest påtagliga för de civila lärarna. Mer än 70 lärare berörs av avvecklingen vid de tre skolorna. Trots att utredningen förutsätter att möjligheterna för dessa lärare att få anställning inom det allmänna skolväsendet underlättas genom ökat elevantal och därmed ökat lärarbehov inom gymnasieskolan i början av 1980-talet, bedömer SPN att omplaceringsproblemet är relativt omfattande.

Utredningens förslag att regeringen skall uppdra åt försvarets personalnämnd (FPN) att i samråd med vederbörande militära myndigheter och personalorganisationerna upprätta en plan för lösning av personalfrågorna tillstyrks av CM, CFV, FGS och SÖ.

SPN framhåller att nämnden har i uppdrag att svara för omplacering av övertalig personal inom försvaret och att FPN skall biträda SPN inom sitt verksamhetsområde. SPN menar att aktuell omplaceringsverksamhet måste påbörjas snarast möjligt. Om utredningens förslag att avveckla den gymnasiala utbildningen vid FGS, KÖS och Hvks genomförs, kommer SPN att vidta erforderliga åtgärder inom ramen för de bestämmelser som reglerar den centrala omplaceringsverksamheten. Det är lämpligt att detta sker i nära samverkan med FPN, SÖ, lokala skolorgan, militära myndigheter, personalorganisationer och övriga berörda organ.

FGU:s förslag att regeringen medger att ordinarie tjänst som lärare vid FGS får förenas med lika hög eller lägre statlig eller statligt reglerad tjänst tillstyrks av ÖB, CA, CFV, FGS, SPN, SÖ och SACO/SR.

ÖB, CM, CFV, FPN, SPN och SACO/SR tillstyrker utredningens förslag att förordningen den 8 juli 1976 om anställningstrygghet för icke-ordinarie lärare utsträcks att gälla även ordinarie lärare. SÖ kan dock inte tillstyrka detta förslag eftersom förordningen enbart handlar om åtgärder i syfte att ge möjligheter till fortsatt anställning för lärare som hotas av upp-

sägning på grund av arbetsbrist. De ordinarie lärarna kan som anställda med fullmakt eller konstitutorial inte sägas upp. Deras anställningsförhållanden i samband med skolornas nedläggning måste därför regleras särskilt. SÖ föreslår att de ordinarie tjänster som vid nedläggningen har en innehavare förs på övergångsstat. Föreskrifter bör utfärdas om skyldighet för lärarna att tjänstgöra inom det allmänna skolväsendet och arbetsmarknadsutbildningen.

8 Övriga konsekvenser

FGU har förutsatt att elever som kommenderas till kompletterande utbildning får samma ekonomiska och sociala förmåner oberoende av i vilken kommun utbildningen genomförs. Eventuella skillnader i förmåner mellan olika kommuner förutsätts reglerade för samtliga militära elever.

SÖ konstaterar att utredningen inte har framfört några skäl för en sådan reglering och inte heller har angett vilken nivå som borde väljas. Mot denna bakgrund och med hänvisning till att de militära eleverna enligt utredningen avses bli jämställda med varje annan elev i kommunen finner SÖ inte något motiv för en särbehandling av dessa elever.

Om speciella villkor skall gälla för de militära eleverna anser *länsskolnämnden i Norrbottens län* att detta bör kunna regleras mellan vederbörande militära myndighet och dem som anordnar utbildningen.

Svenska kommunförbundet menar att frågan om att reglera skillnaderna i förmåner mellan olika kommuner bör bli föremål för centrala överläggningar mellan försvaret och företrädare för kommunerna i syfte att få till stånd en generell överenskommelse som utjämnar dessa skillnader. Förbundet anser dock att som en grundprincip skall gälla att kommunerna inte skall få ökade kostnader.

9 Ekonomi

Utredningens kostnadsberäkningar ger enligt ÖB, CA och CM inte något säkert underlag för bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av förslaget. Osäkerheten om hur stor del av utbildningen som kan genomföras lokalt och hur stor del som måste ske samordnat gör det omöjligt att nu dra några slutsatser i detta avseende. ÖB förutsätter att kostnaderna i ett framtida system inte får överskrida de nuvarande kostnaderna för motsvarande utbildning. CM menar att det rent allmänt kan antas att kompletteringsutbildningen i etapperna II och III kan genomföras till lägre kostnad om den förläggs till det allmänna skolväsendet än om den skall bedrivas vid försvarets egna skolor, medan det är högst osäkert om kompletteringsutbildningen i etapp I blir billigare enligt utredningens förslag än enligt nu gällan-

de ordning. CM förutsätter att en fördjupad kostnadsanalys görs innan beslut fattas om avveckling av försvarets gymnasieskolor.

FRI finner inte någon anledning att ifrågasätta utredningens allmänna slutsats att kostnaderna blir lägre i det kommunala skolväsendet än det blir inom det militära. Eftersom kommunerna ersätts med statsbidrag, kommer statens totala kostnader att sjunka. Utredningen behandlar inte närmare återverkningarna på försvarets ekonomi men anser att väsentliga besparingar kan göras beträffande resor, traktamenten och lokalkostnader om militära elever hänvisas till skolor på förbandsorterna. Vissa besparingar kan också förutses för fastighetsdrift och lokal administration. FRI framhåller att överförandet av kompletteringsutbildningen till det allmänna skolväsendet kan försvåra samordningen med annan militär utbildning med totalt ökad utbildningstid och indirekt ökat rekryteringsbehov som följd. Vidare menar institutet att man inte bör bortse från risken att ett inordnande i gymnasieskolan och ökade kontakter med andra elever kan öka avgångsbenägenheten med ökat rekryteringsbehov och ökade kostnader som följd. FRI anser att det är möjligt att göra besparingar inom försvaret i de hänseenden utredningen har angett. Möjligheterna är dock inte särskilt stora. Vid de rekryteringsförutsättningar som militära myndigheter f.n. räknar med kan de uppskattas till drygt 1 milj.kr. Vid en ogynnsam rekryteringsutveckling kan besparingarna försvinna och merkostnader uppkomma.

Fördelarna med ett lokalt system ligger såvitt RRV kan se på kostnadssidan, vilket borde ha utvecklats mera av utredningen. Verket framhåller att uppskattningen av antalet kompletteringsstuderande i framtiden har betydelse bl.a. när det gäller beräkningen av kostnader. FGU har i sina beräkningar utgått från nuvarande kompletteringsbehov. RRV finner det inte uteslutet att den breddning av rekryteringen som åsyftas i förslaget till ny befälsordning kan komma att innebära att antalet officersaspiranter utan allmän behörighet i framtiden blir större än i dag.

Länsskolnämnden i Jämtlands län framhåller att de ekonomiska vinster som görs genom en decentralisering till förbandsorterna blir betydande, eftersom de materiella resurserna redan är väl tillgodosedda i de befintliga gymnasieskolorna. Vidare anser nämnden att det korta avståndet mellan hemmet och studieorten måste bedömas som mycket positivt från både sociala och ekonomiska synpunkter och medföra att den totala kostnaden nedbringas.

Innehåll

1 Inledning	2
2 Föredragandens överväganden	4
2.1 Allmänna synpunkter	4
2.2 Avveckling av försvarets kompletterande utbildning i allmänna ämnen vid FGS, KÖS och Hvks	5
2.3 Avveckling av övrig kompletterande gymnasial utbildning inom försvarsmakten	6
2.4 Studieort	6
2.5 Utbildningens anordnande inom det allmänna skolväsendet ...	7
2.6 Övrig utbildning på gymnasial nivå	9
2.7 Övriga frågor	9
3 Hemställan	10
4 Beslut	10

Bilagor

Bilaga 1 Nuvarande organisation	11
Bilaga 2 Sammanfattning av försvarets gymnasieutrednings över- väganden	19
Bilaga 3 Sammanställning av remissyttrandena	27